

МОТИВ БЕЗУМСТВА В РОМАНІ КРІСТИ ВОЛЬФ «МЕДЕЯ. ГОЛОСИ»

Чернова Катерина Олексіївна, студентка V курсу (групи ЗЛм-1-21-1,4д), спеціальності «Філологія» Інституту філології Київського університету імені Бориса Грінченка.

Науковий керівник: Г.В. Бітківська, доктор філологічних наук, доцент, завідувач кафедри світової літератури Інституту філології Київського університету імені Бориса Грінченка.

У статті досліджено сюжетотвірну функцію мотиву безумства в системі образів-персонажів роману Крісти Вольф «Медея. Голоси».

Ключові слова: мотив безумства, образ Медеї, міф, Кріста Вольф.

Актуальність та доцільність дослідження. У романі німецької письменниці Крісти Вольф «Медея. Голоси» (1996) втілюється характерна для періоду постмодернізму тенденція розробки традиційних сюжетів та образів міфічного походження. Основою твору є давньогрецький міф про аргонавтів та творча інтерпретація доробків давньогрецького поета-драматурга Еврипіда і римського письменника і філософа Сенеки, зокрема образу Медеї, дружини аргонавта Ясона.

Мета статті: дослідити сюжетотвірну функцію мотиву безумства в системі образів-персонажів роману Крісти Вольф «Медея. Голоси».

Аналіз останніх публікацій. Художню своєрідність роману Крісти Вольф «Медея. Голоси» досліджують С. Маценка, А. Нямцу, П. Рихло та інші. Серед порушених проблем: інтерпретація міфу (Маценка, 2002; Gilardoni-Büch, 2002), інтерпретація чужого часопростору (Маценка, 2003), аналіз образу Медеї (Audin, 2010). Мотив божевілля в розвідках згадується спорадично, однак системно не простежується, що спонукає до детальнішого його вивчення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Композиційно роман складається з голосів шести нараторів, які висвітлюють власне сприйняття подій і формують поліфонічний простір твору. Оповідь представлено як

потік свідомості персонажів переважно у формі внутрішнього монологу. На його тлі особливо рельєфно виступають драматизовані діалоги. Стани безумства – реальні або уявні, відтіняють межові ситуації. У таких епізодах психологія персонажів гранично оприявлюється. Відомо, що стан безумства виявляє неусвідомлені чи заборонені бажання, а також є засобом зображення кризової дійсності (Бітківська, 2011: 140).

Божевілля як об'єкт науки, стверджує М. Фуко, передусє психіатричному пізнанню і виникає в тісному зв'язку з ним. Психічні розлади можуть існувати як об'єктивна реальність, проте форми божевілля визначаються дискурсом, у межах якого вони існують і який відрізняється в різні епохи (Фуко, 1997). Отож стан безумства має широкий спектр проявів і відбиває суспільні й індивідуальні травми.

У романі Крісти Вольф «Медея. Голоси» мотив безумства відіграє сюжетотвірну роль, виявляє глибинну сутність психології персонажів і, зрештою, зводить різновекторних індивідів у спільному художньому просторі.

Медея. В першій частині роману подано внутрішній монолог Медеї як рефлексію щодо минулих і теперішніх подій її життя. Комунікативний фактор адресованості, який притаманний радше ліричним творам, задає тональність монологу. Непряме звертання до матері в поєднанні зі швидкими спогадами ключових подій навіює асоціацію з передсмертною сповіддю.

У хворобливому маренні, спричиненому хворобою, Медея усвідомлює себе в уявному спілкуванні з важливими для неї людьми. Через репліки до матері, Ясона і Лісси генерується мозаїчний портрет душі героїні. Матір навчала Медею тлумачити лінії на долонях, її очі врзались у пам'ять Медеї. Образ матері корелює з поняттями долі та провини: *«Wie dunkel es auch gewesen ist, als wir an Bord der »Argo« gingen, deine Augen habe ich gesehen und nicht vergessen können, ihr Blick brannte mir ein Wort ein, das ich vorher nicht kannte: Schuld»* (Wolf, 1996: 13). Або: *«Da wüßtest auch du mir keinen Rat,*

Mutter, da kann ich meine Handlinien befragen, wie ich will, klare Linien, nun gut, aber was heißt das, heute und hier» (Wolf, 1996: 23).

Ясон для Медеї символізує бажання і гріх. З його допомогою Медея втілила свій задум, але через нього зараз страждає. Образ Лісси – це совість, яка не дає Медії забути минуле, береже праведні традиції; Лісса уособлює смиренність, яка дозволяє гармоніювати внутрішній світ і підтримувати затишок, як вогнище в домі.

Знайдені в печері маленькі кісточки стають тригером спогадів про брата Медеї. Героїня звертається до загиблого брата в четвертій частині роману. У цій частині Медея занурюється в шаленство горя. Жриця пережила втрату дорогої людини, а потім стала об'єктом наклепу. Медея вирішила не витратити сили на те, аби довести свою непричетність до смерті брата, а залишилась мужньою у своєму мовчанні. Це внутрішнє безумство втрати, яке ніхто не здатен вилікувати і яке лише раз Медея продемонструвала усім: *«Im Anblick der Schiffe aus Kolchis, die uns verfolgten, und im Angesicht unseres Vaters Aietes stand ich auf der «Argo» und warf dich stückweis ins Meer. Da ließ Aietes die kolchische Flotte abdrehen, zum letzten Mal sah ich das vertraute Gesicht, versteint vom Schrecken. Auch meinen Argonauten ist dieses Bild in die Glieder gefahren: eine Frau, die unter wilden Schreien die Knochen eines Toten, die sie bei sich trug, gegen den Wind ins Meer wirft» (Wolf, 1996: 97).*

Зрештою, Медеї як жриці, цілительці та колхідській жінці добре відоме ритуальне безумство. Опис трансю подано під час танцю колхідок на святі Деметри: *«Ich nahm den Lorbeer, den sie mir zu kauen gaben, der uns in den Rausch versetzte, so daß wir Demeter jauchzend durch die Nacht fahren sahen, wir jauchzten mit ihr und begannen unseren Tanz, der immer wilder wurde, den Labyrinthanz» (Wolf, 1996: 191).*

Ясон. *«Das Weib wird mir zum Verhängnis. Als ob ich es nicht geahnt hätte» (Wolf, 1996: 39)* – безумство Ясона має кілька проявів. З допомогою Медеї Ясон здобув руно. Під час цієї пригоди він пізнав короткоплинне божевілля чи радше транс: *«Ich ließ mich von Kopf bis Fuß mit ihrer Salbe*

bestreichen, das sei ein Schutz gegen das Schlangengift. Ich hätte ihr alles geglaubt. Was dann mit mir geschah, weiß ich nicht. Es war grauenhaft, das weiß ich sicher. Mein Bewußtsein verließ mich» (Wolf, 1996: 61).

Ясон захоплюється Медеею, у ній шукає мудрість і силу. Однак він відмовляється визнати себе слабшим за цю жінку, тому приписує їй чари, які «змусили» сильного чоловіка скоритись. Ясон використовує різницю соціального стану чоловіків і жінок, чим виправдовує себе за бездіяльність на суді: *«Da rieb mir Akamas mein Verhältnis zu Medea unter die Nase, verständnisinnig, von Mann zu Mann, und ich stand da wie ein Ochse und zuckte mit keiner Wimper, als er, Akamas, durchblicken ließ, ihre Vorzüge lägen sicher in ihren Fähigkeiten als Frau, wer wolle es mir verargen, daß ich sie genutzt hätte»* (Wolf, 1996: 197). Тож це безумство чоловіка, якого перемогла жінка.

Агамеда. Безумство Агамеди шалене, воно полягає в жіночому суперництві, бажанні усунути конкурентку, аби стати першою, «єдиною» і найкращою. Агамеда визнає силу Медеї і як цілительки, і як жінки, проте у своєму бажанні нехтує чесними шляхами без докорів сумління. В її образі читається жіноча хитрість, яку Агамеда і не приховує, а просто називає по-іншому – мудрістю. Агамеда готова на все, заради досягнення свого задуму і на шляху до цілі втрачає голову, впадаючи в безумство.

Главка. Її почуття до Медеї складні. Главка говорить про ненависть, але її репліки можна тлумачити багатозначно. Главка – єдина героїня, яка не занурилася в безумство під впливом Медеї, а навпаки – завдяки Медеї (з її покровительства і прихильності) своє безумство вилікувала. Для Главки божевілля – не душевний стан, а фізична хвороба, спричинена психологічною травмою дитинства. Недолюблена матір'ю, зацькована батьком, Главка створила бар'єр між собою та цілим світом. Медея заживляла не лише тілесні рани Главки, а зціляла її душу. Жриця спускалась словами до причин травми, як по канату, і повернула Главку до реалій життя. Проте без Медеї і під тиском оточення донька царя знову обирає звичне їй

безумство. У фіналі вона перемагає морок свідомості й здобуває свободу, хоч і шляхом самогубства.

Безумство не просто притаманне окремим героям роману, а є ознакою всього Коринфу. Цар Креонт, що приносить в жертву свою доньку; Мєропа, яка стала тінню чоловіка після смерті Іфіної; Аркам, задурманений владою; Ойстр, що впав у безумство після трагедії; і навіть народ, який голіруч ладен розірвати собі рівних чи закидати камінням дітей. Очима ж усього безумства є Леукон. Схоже, спостереження за зорями навчило його спостерігати і за людьми та не ставати при цьому причетним до їхніх вчинків.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Мотив безумства в романі Крісти Вольф «Мєдея. Голоси» транслюється через тексти-референти, що творяться різними персонажами. Стан божевілля притаманний не лише «голосам-нараторам», а й простежується як специфічна ознака художнього простору роману загалом. Тому дослідження мотиву безумства в романі дозволяє визначити його сюжетотвірну роль і сформувану систему образів-персонажів.

Проблема мотиву безумства в романі Крісти Вольф «Мєдея. Голоси» є перспективною, відкритою до інтерпретацій і потребує подальшого вивчення, зокрема у світлі наративних стратегій чи невербальної символіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бітківська Г.В. Сновидіння як структурний елемент у повісті Крісти Вольф «Кассандра». *Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах*. 2011. Вип. 22. С. 132–142. URL:<https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5459>
2. Маценка С.П. Деміфологізуючий міф (за романом К. Вольф «Мєдея. Голоси»). *Питання літературознавства*. 2002. Вип. 8 (65). С. 53–60.
3. Маценка С.П. Загублена між світами. До інтерпретації чужого часопростору у романі К. Вольф «Мєдея. Голоси». *Іноземна філологія*. 2003. Вип. 114. С. 236–242.
4. Фуко М. История безумия в классическую эпоху. СПб., 1997.
5. Aydin Y. Reflexionen über Entfremdungsercheinungen in Christa Wolfs Medea. *Stimmen*, 2010.

6. Gilardoni-Büch Karin Birge Spiegelungen. Mythosrezeption bei Christa Wolf. Cassandra und Medea. Stimmen, 2002.

7. Wolf Christa. Medea. Stimmen, Roman. Luchterhand, München, 1996.